

УДК [327.8+355.4](470+571)
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/89-1-9>

Наталя МАРЦІНКО,
orcid.org/0000-0001-9267-6136

кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник науково-дослідного відділу (механізованих і танкових військ)
Наукового центру Сухопутних військ Національної академії сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного
(Львів, Україна) natalya-artmax@ukr.net

ХАРКІВСЬКА НАСТУПАЛЬНА ОПЕРАЦІЯ 1942 РОКУ: СТРАТЕГІЧНІ ПОМИЛКИ, НАСЛІДКИ НАСТУПУ ТА ЕКОНОМІЧНИЙ КОНТЕКСТ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Харків, друге за чисельністю населення місто України, ще з XIX століття був важливим промисловим, освітнім і логістичним центром. Його географічне положення робило місто стратегічно важливим як у часи Другої світової війни, так і під час повномасштабного вторгнення РФ у 2022 році. У травні 1942 року радянське командування здійснило масштабну наступальну операцію з метою звільнення Харкова, однак операція завершилася катастрофічною поразкою. У 2022 році РФ намагалася повторити маневр, намагаючись захопити місто з півночі. Обидві операції, попри відмінності у природі воєнних дій, виявляють спільні риси – особливо в економічному аспекті. Саме цей аспект – економічна логіка бойових дій та стратегічна цінність регіону – буде у фокусі даної статті.

У статті проаналізовано Харківську наступальну операцію 1942 року крізь призму економічного виміру військових дій та гібридної війни. Розкрито економічні передумови радянського наступу, стратегічну помилку недооцінки ресурсного потенціалу противника та наслідки операції для промислового й мобілізаційного потенціалу СРСР. Проведено історичну паралель із бойовими діями 2022 року в Харкові, коли російська федерація в рамках гібридної війни здійснила спробу захоплення міста як важливого економічного центру України. Особливу увагу приділено методам економічного тиску: руйнуванню інфраструктури, енергетичному терору, знищенню логістичних вузлів. Показано, що в обох випадках Харків виступає об'єктом стратегічної боротьби не лише за територію, а й за контроль над ресурсами. Сучасна оборона Харкова проаналізована як приклад економічної стійкості міста у відповідь на гібридні виклики. Стаття доводить, що ефективність захисту у війні значною мірою залежить від рівня економічної мобілізації, ресурсного забезпечення та адаптивності інфраструктури. Запропоновано розглядати економіку як один із головних фронтів сучасної війни.

Ключові слова: Харківська наступальна операція, Вермахт, Друга світова війна, 1942 рік, Червона Армія, операції «Фрідрікус», російсько-українська війна, гібридна війна, інфраструктура, Збройні Сили України, Харків, російська агрсія.

Natalia MARTSINKO,
orcid.org/0000-0001-9267-6136
Candidate of Historical Sciences,

Senior Researcher at the Research Department (Mechanised and Tank Forces)
Scientific Centre of the Army of Hetman Petro Sahaidachnyi National Army Academy
(Lviv, Ukraine) natalya-artmax@ukr.net

KHARKIV OFFENSIVE OPERATION OF 1942: STRATEGIC MISTAKES, CONSEQUENCES OF THE OFFENSIVE, AND THE ECONOMIC CONTEXT OF RUSSIA'S HYBRID WAR AGAINST UKRAINE

Kharkiv, Ukraine's second-largest city, has been a vital industrial, educational, and logistical centre since the 19th century. Its geographical location made it strategically important during both World War II and Russian Federation's full-scale invasion in 2022. In May 1942, the Soviet command launched a large-scale offensive operation to liberate Kharkiv, but the operation ended in a catastrophic defeat. In 2022, Russian Federation attempted a similar maneuver, trying to seize the city from the north. Both operations, despite differences in the nature of warfare, reveal common features particularly in the economic aspect. This article will focus precisely on this aspect: the economic logic of combat operations and the strategic value of the region.

The article analyzes the 1942 Kharkiv Offensive Operation through the lens of the economic dimension of military actions and hybrid warfare. It uncovers the economic prerequisites of the Soviet offensive, the strategic error of underestimating the enemy's resource potential, and the consequences of the operation for the industrial and mobilization capacity of the USSR. A historical parallel is drawn with the 2022 combat operations in Kharkiv, when the Russian Federation, as part of its hybrid war, attempted to capture the city as a crucial economic center of Ukraine. Particular

attention is paid to methods of economic pressure, including the destruction of infrastructure, energy terror, and the elimination of logistics centres. The article demonstrates that in both cases, Kharkiv served as an object of strategic struggle not only for territory but also for control over resources. The modern defense of Kharkiv is analyzed as an example of the city's economic resilience in response to hybrid challenges. The article concludes that the effectiveness of defense in war largely depends on the level of economic mobilization, resource provision, and infrastructure adaptability. It proposes considering economics as one of the main fronts of modern warfare.

Key words: Kharkiv Offensive Operation, Wehrmacht, World War II, 1942, Red Army, Operation Fredericus, Russian-Ukrainian War, hybrid warfare, infrastructure, Armed Forces of Ukraine, Kharkiv, Russian aggression.

Постановка проблеми. Харківська наступальна операція 1942 року традиційно розглядається в межах воєнно-стратегічного аналізу як одна з найбільших поразок Червоної Армії у Другій світовій війні. Проте в сучасних умовах повномасштабної агресії РФ проти України виникає потреба осмислення історичних подій крізь призму економічного контексту. Харків як потужний промисловий центр виступав і виступає ключовим об'єктом у стратегії ворога. Це вимагає поглибленого аналізу економічних чинників, які обумовлюють як причини, так і наслідки бойових дій. Проблема полягає в недостатньому висвітленні економічного підґрунтя наступальної стратегії та ролі міста в гібридних формах війни.

Аналіз досліджень. Харківська наступальна операція 1942 року перебуває у фокусі уваги як українських, так і західних дослідників, які висвітлюють її з позицій критичного аналізу стратегічних прорахунків, військово-технічної забезпеченості та логістичних проблем.

У західній історичній школі однією із ключових праць є дослідження Девіда Стаєла «Operation Barbarossa and Germany's Defeat in the East» (Stahel, 2009), у якому автор звертає увагу на важливість тилового забезпечення, мобілізаційного ресурсу та хронічного перевантаження німецької армії. Він також наголошує, що поразки Червоної Армії, зокрема під Харковом, мали не лише тактичний характер, а й демонстрували кризу централізованого планування. Праці Д. Гланца, який у своїй книзі «Colossus Reborn» (Glantz, 2005) розкриває структурні вади Червоної Армії, проблеми з командуванням, оперативну неготовність та недооцінку можливостей противника. Джон Еріксон у фундаментальному дослідженні «The Road to Stalingrad» (Erickson, 1983) також наголошує на дезінформації вищого керівництва СРСР та неправильній оцінці бойових ресурсів противника.

В українській історіографії вагомий внесок зробив В. М. Грицюк, який у своїх роботах акцентує увагу на співвідношенні сил, прорахунках радянського керівництва і особливо на економічному стані тилу та логістичному забезпеченні військ (Грицюк, 2012). Не менш важливою є праця А. І. Харука, який детально аналізує рівень озбро-

єння, стан техніки та критичні збої у постачанні, що стали чинниками провалу наступу (Харук, 2004). Новим підходом є спроба осмислення радянських наступальних операцій 1942 року з точки зору економіки війни. У цьому контексті особливої ваги набуває аналітична довідка Центру досліджень визвольного руху (ЦДВР, 2022), у якій Харківська наступальна операція трактується як один із прикладів невиправданих втрат. Валерій Маркус – сучасний український автор, ветеран робить акцент на військово-політичних та моральних аспектах втрат, а також вказує на відсутність синхронізації між стратегічними цілями та економічними можливостями СРСР.

Паралельно, у дослідженнях, присвячених сучасній гібридній війні Росії проти України, економічний фактор починає відігравати ключову роль. Українські аналітики (Гурківч, 2022; Резніченко, 2023; звіти UCEU, 2023) розглядають удари по енергетичній інфраструктурі, транспортній системі та об'єктах критичної логістики як частину гібридної стратегії РФ. Такий підхід відкриває можливість для міжчасового аналізу, де Харків у 1942 та 2022 роках виступає не лише військовим об'єктом, а й економічною мішенню.

Таким чином, сучасна українська та західна історіографія створюють фундамент для переосмислення значення Харківської наступальної операції у ширшому, зокрема економічному, контексті.

Мета статті. Метою цієї статті є аналіз Харківської наступальної операції 1942 року крізь призму економіки війни та виявлення паралелей із сучасною війною Росії проти України. Порівняння дозволяє глибше зрозуміти, чому стратегічні помилки радянського командування коштували настільки дорого і як подібна логіка «швидких наступів» повторюється в XXI столітті – вже на новому технологічному й економічному рівні.

Виклад основного матеріалу. Харківська наступальна операція 1942 року: короткий перебіг і стратегічний контекст

Харківська наступальна операція Червоної Армії розпочалася 12 травня 1942 року і тривала до 29 травня. Її метою було оточення та знищення угруповання Вермахту на південний захід від Хар-

кова, звільнення самого міста та перехоплення стратегічної ініціативи. Для її реалізації радянське командування задіяло сили Південно-Західного та Південного фронтів під загальним командуванням маршала Тимошенка, за підтримки штабу Й. Сталіна і Наркомату оборони.

Операція розгорталася на фоні певних успіхів Червоної Армії в зимових контрнаступах 1941–42 років, що створило ілюзію можливості стратегічного перелому. Однак стан армії, логістичні обмеження, слабка авіаційна підтримка та дефіцит мобільного резерву свідчили про протилежне. Генштаб Вермахту своєю чергою готувався до літнього наступу на Кавказ, але перед тим – до операції «Фрідрікус» з метою знищення радянських військ у Барвінківському виступі.

Початкові успіхи радянських військ на південному фланзі були вражаючими: наступ ішов на глибину до 15 км за добу, низка німецьких підрозділів відступила. Проте вже 17–18 травня німецьке командування організувало ефективний контрнаступ із району Слов'янська – Ізюма, замкнувши радянські війська в «котлі». До кінця травня значна частина радянських сил була знищена або потрапила в полон. За різними оцінками, Червона Армія втратила понад 200 тис. бійців, тисячі одиниць техніки та значний обсяг тилового забезпечення (Грицюк, 2012).

Наслідки операції були руйнівними. Південний фронт було дезорганізовано, обороноздатність на південному напрямку ослабла (Glantz, 2005; Erickson, 1983). Вермахт отримав стратегічну ініціативу, яку реалізував у наступі на Сталінград і Кавказ.

Попри очевидну поразку, у радянській історіографії довгий час зберігався наратив про «частковий успіх» операції та героїзм радянських солдатів. Лише після розсекречення документів у 1990-х роках стало можливим здійснити об'єктивну оцінку стратегічних і тактичних помилок радянського командування. І хоча військова складова операції докладно вивчалася, її економічні наслідки – особливо у контексті мобілізаційного потенціалу СРСР – досі залишаються малодослідженими.

Економічні мотиви та ресурси сторін у 1942 році

Війна завжди була не лише збройним протистоянням, а й сутичкою економік. У 1942 році СРСР та нацистська Німеччина вступили у фазу тотальної війни, де перемога визначалася не лише на полі бою, а й у цехах заводів, на транспортних магістралях і в селах, що годували армії. Саме в цьому контексті Харківська наступальна операція

має подвійне значення – як зразок військово-стратегічного прорахунку та приклад непродуктивного витрачання мобілізованих ресурсів.

Харків був одним із головних індустриальних центрів довоєнного СРСР: тут діяли Харківський тракторний завод (ХТЗ), Турбогенераторний завод, електромеханічні й оборонні підприємства. Частина з них була евакуйована у 1941 році, однак промисловий потенціал регіону зберігав високе стратегічне значення. Саме тому спроба його звільнення навесні 1942 року мала економічну мотивацію – відновлення доступу до промислової бази та відвернення загрози енергетичному вузлу Донбасу й тилу лініям (Харук, 2004).

Німеччина ж у цей період мала суттєву перевагу в мобільності, логістиці та використанні ресурсів. Виробництво техніки й озброєння було більш ефективним завдяки приватним корпораціям, координації економіки через Міністерство озброєнь та праці. Окупація українських територій також створювала економічну базу для Вермахту: ресурси, робоча сила, транспорт (Stahel, 2009).

З іншого боку, СРСР уже перебував у стані тотальної мобілізації: промисловість працювала 24/7, але часто з втратами якості. Підприємства, евакуйовані на схід, ще не досягли довоєнного рівня. Стан економіки на початку 1942 року був напруженим – дефіцит пального, нестача металу, перевантаженість залізниці. Усе це прямо вплинуло на якість підготовки наступу під Харковом.

Попри масштабні мобілізаційні зусилля СРСР у 1941–1942 роках, радянська економіка залишалась в стані глибокої дестабілізації. За оцінкою Д. Стаєла, система постачання та тилової підтримки не витримувала тиску фронту: дефіцит палива, боєприпасів і техніки досягав критичного рівня вже у квітні 1942 року (Stahel, 2009). Суттєвий розрив між темпами мобілізації особового складу та виробництвом техніки знижував ефективність наступальних дій. У цьому контексті Харківська наступальна операція стала проявом перевищення воєнних амбіцій над економічними можливостями.

Крім того, як вказують аналітики Центру досліджень визвольного руху, командування Південно-Західного фронту не володіло реалістичними оцінками ресурсного стану власного угруповання. У довідці ЦДВР зазначається: «Оперативне планування здійснювалося за радянськими шаблонами 1941 року, без урахування суттєвого падіння мобілізаційного ресурсу тилу округів» (ЦДВР, 2022).

Оскільки стратегічна мета полягала у відвоюванні Харкова як важливого промислового цен-

тру, ресурсна недостатність операції набуває ще більшої ваги. Результатом стала не лише військова поразка, а й втрата можливості використання інфраструктури Харкова у відновленні економіки воєнного часу.

Операція мала критично високі витрати: вивезення озброєння, підвезення резервів, забезпечення наступальних груп – усе це потребувало ресурсів, які СРСР не міг відновити швидко. Тому поразка призвела не тільки до втрати людей і техніки, а й до втрати стратегічного темпу, який міг би забезпечити подальші наступи на інших фронтах. У перерахунку на економічні показники, Харківська наступальна операція стала одним із найдорожчих провалів радянської військової економіки у 1942 році (Марксолф, 2013, с. 59–61).

Таким чином, Харківська операція 1942 року – приклад військової кампанії, відірваної від реального економічного ґрунту, що частково й визначило її катастрофічний результат.

Економіка гібридної війни: Харків і стратегія рф у 2022 році

У ХХІ столітті війна зазнала трансформації: від фронтних зіткнень до багаторівневого гібридного протистояння, в якому економіка стала одним із головних інструментів впливу. У цьому контексті спроба російської федерації захопити Харків навесні 2022 року має чіткий економічний сенс.

Харків залишається одним із ключових індустриальних, транспортних і наукових центрів України. Тут працюють підприємства оборонної промисловості (зокрема, «Завод імені Малишева», «Хартрон», КБ імені Морозова), ІТ-сектор, енергетичні підприємства, а також вузли логістики, пов'язані з Донбасом і центральною Україною. Втрата Харкова для України означала б удар по воєнно-промислому потенціалу та знищення важливого логістичного коридору. Для росії – це був би плацдарм для подальшого наступу та важіль економічного шантажу.

У 2022 році Росія застосувала весь спектр інструментів гібридної війни проти Харкова, перетворивши місто на одну з головних мішеней економічної агресії. Як зазначає О. І. Гурквіч, гібридна стратегія кремля включала не лише військові удари, а й системне знищення критичної інфраструктури міста – ТЕЦ, підстанцій, водозаборів, об'єктів зв'язку, логістичних центрів (Гурквіч, 2022). Така політика мала на меті паралізувати економічне життя Харкова і викликати гуманітарну кризу, посилюючи тиск на цивільне населення.

Аналітики UCEU у звіті за 2023 рік вказують, що російські війська застосовували інерційну

модель атак по об'єктах енергетики з одночасною деструкцією комунальної інфраструктури (UCEU, 2023). У такий спосіб противник прагнув виснажити обороноздатність міста через дестабілізацію економічного середовища.

І. Резніченко відзначає, що цілеспрямоване знищення підприємств у Харкові розглядалося як частина стратегічного плану рф із відсікання Слобожанщини від економічного центру України (Резніченко, 2023). З погляду гібридної логіки, удари по промисловості, електропостачанню та транспортним артеріям мають ефект, який перевищує безпосередні руйнування – він спрямований на деморалізацію, зниження економічної стійкості та стимулювання внутрішньої нестабільності.

Паралелі з 1942 роком очевидні: тоді, як і зараз, ставка робилася на стрімкий наступ із метою знищення економічного ядра противника. Але на відміну від класичної війни, сучасна гібридна війна має ширший інструментарій – кібератаки, інформаційний тиск, санкційні війни. Харків у 2022 році став мішенню не лише через своє географічне положення, а й через свою економічну цінність у системі національного опору України (ЦДВР, 2022).

Таким чином, гібридна війна росії проти Харкова у 2022 році є яскравим прикладом того, як економічний фронт стає центральним елементом сучасної збройної агресії.

Порівняльний аналіз: Харківська наступальна операція 1942 року та наступ рф на Харків у 2022 році

Попри відстань у 80 років, між подіями Харківської наступальної операції 1942 року та спробою захоплення Харкова російською федерацією у 2022 році існує низка системних паралелей. Вони проявляються як у стратегії ведення бойових дій, так і в економічних причинах та наслідках.

У 1942 році радянське командування недооцінило оперативні можливості Вермахту, що спричинило катастрофу. Водночас рішення про наступ на Харків було продиктоване не лише стратегічною ініціативою, а й необхідністю повернення промислового потенціалу та економічних вузлів. Провал операції призвів до втрати значної кількості військ і ресурсів, що ускладнило оборону на південному фланзі фронту (Glantz, 2005, р. 144–146).

У 2022 році російське командування зробило ставку на блискавичний наступ, розраховуючи на дезорганізацію української оборони та швидке захоплення великих міст. Як і у випадку 1942 року, йшлося про встановлення контролю над потужним індустриальним і логістичним центром. Проте Українська Армія виявилася підготовленою, а

оборонна стратегія гнучкою. Провал наступу на Харків став першим серйозним сигналом того, що «спецоперація» рф не відповідає її воєнним цілям і планам (Інститут вивчення війни, 2022).

І у 1942, і у 2022 році противники допустили стратегічну помилку – недооцінили готовність української/радянської сторони до опору. Д. Стаєл зазначає, що німецьке командування у 1942 році, зосередившись на тактичній перевазі, не врахувало моральну мобілізацію населення та можливість переформування тилу СРСР після евакуації заводів (Stahel, 2009). Аналогічно, аналітики Інституту вивчення війни (ISW) стверджують, що росія у 2022 році виходила з хибного припущення про низьку боєздатність Збройних Сил України та очікувала швидкого падіння Харкова (Інститут вивчення війни, 2022).

Обидві кампанії супроводжувалися спробами позбавити супротивника доступу до ресурсної бази. У 1942-му – це були промислові підприємства Харкова та транспортні вузли, які німці намагалися використати для власного наступу на Кавказ і Сталінград. У 2022-му рф намагалася паралізувати енергетичну, логістичну та управлінську інфраструктуру міста, аби зламати спротив і підірвати потенціал до стратегічної оборони.

Утім, різниця між двома епохами полягає у здатності до економічної адаптації. Якщо в 1942 році радянська економіка не змогла забезпечити ресурсну підтримку операції, то у 2022 році Україна продемонструвала високу мобілізаційну здатність і спроможність швидко переорієнтувати виробництво, залучати зовнішню допомогу, евакуювати та відновлювати підприємства. Цей факт став вирішальним у збереженні Харкова як функціонуючого міста навіть в умовах масованої гібридної атаки.

Економічна логіка гібридної війни на прикладі Харкова

Харків – не лише місто-герой і символ спротиву, а й об'єкт глибокого економічного значення, що двічі опинявся у фокусі великої війни. У 1942 році, під час Другої світової війни, СРСР намагався повернути Харків як ключову індустріальну базу. У 2022 році російська федерація мала на меті паралізувати економічну самостійність України, завдавши удару по одному з найважливіших промислових вузлів країни. В обох випадках Харків розглядався не лише як об'єкт воєнної переваги, а як економічний ресурс, здатний змінити хід війни.

Гібридна війна, яку веде рф проти України, – це комплекс дій, де військові удари є лише частиною широкої стратегії. Економічний тиск, руйнування

інфраструктури, енергетичний терор, дестабілізація логістики – усі ці компоненти є ключовими у спробі зламати супротивника без фронтального захоплення. Харків став прикладом такої спроби: його намагались взяти швидко, а після провалу – поступово знищити системно, у тому числі економічно.

Аналіз двох Харківських операцій – 1942 та 2022 років – демонструє, що у кожному випадку місто ставало не просто військовим об'єктом, а центром економічного протистояння. Якщо в роки Другої світової війни економічна слабкість СРСР обмежила його здатність до стратегічного наступу, то у 2022 році економічна стійкість України, гнучкість виробничих і логістичних рішень, підтримка міжнародних партнерів стали вирішальними факторами утримання Харкова.

У сучасній війні росії проти України гібридна агресія передбачає знищення не лише бойового потенціалу, а й економічної бази, комунікацій, систем енергозабезпечення та виробництва. Відповіддю на це стала здатність України відновлювати інфраструктуру, адаптувати економіку до воєнного стану й здійснювати стратегічні евакуації та перезапуск критичних ланцюгів постачання (UCEU, 2023).

Стійкість Харкова показала межі ефективності гібридної економічної війни. Громада, бізнес, міжнародна допомога та адаптивна влада зуміли втримати місто від повного колапсу. Українська економіка продемонструвала здатність до реорганізації – підприємства евакуювалися, створювалися нові ланцюги постачання, а система громадського управління оперативно відповідала на виклики.

Таким чином, Харків є не лише об'єктом атаки, а й моделлю економічної стійкості в умовах гібридної війни. Його приклад демонструє, що стратегія ворога, побудована на виснаженні через економічне руйнування, може бути зірвана завдяки поєднанню військової стратегії та ефективної економічної оборони.

Висновки. Харківська наступальна операція 1942 року стала не лише військовою поразкою Червоної Армії, а й глибокою економічною катастрофою, яка оголила структурну вразливість радянської військово-економічної системи. Нестача ресурсів, помилки стратегічного планування та недооцінка логістичних факторів продемонстрували, що жодна армія не здатна досягти успіху без стійкої економічної основи та ефективного управління матеріальними потоками. Військова трагедія під Харковом у 1942 році була передбачуваним наслідком ігнорування об'єктивних економічних обмежень.

Водночас події 2022 року, коли Харків знову опинився у центрі збройної агресії, засвідчили новий формат війни – гібридний, де військові дії тісно переплетені з інформаційними атаками, енергетичним терором, блокуванням логістики та підривом економічної стабільності. В умовах гібридної війни здатність міста та держави зберігати функціонування критичної інфраструктури, забезпечувати адаптивність економіки й мобілізувати внутрішні ресурси стає не менш важливою, ніж військова оборона.

Порівняльний аналіз двох епох демонструє, що стійкість у війні – це комплексне поняття, що виходить за межі суто військової складової. Економічна готовність, гнучкість управління, ефективність логістики, збереження промислового потенціалу та здатність суспільства до консолідації відіграють критичну роль у протистоянні зовнішнім загрозам. У цьому контексті оборона Харкова у 2022 році стала прикладом нової моделі

спротиву, де на перший план вийшли саме економічні та організаційні чинники.

Таким чином, головний висновок цієї роботи полягає у тому, що виживання міста та ефективність захисту у XXI столітті безпосередньо залежать від його економічної гнучкості, інституційної зрілості та здатності до швидкої мобілізації ресурсів. Харків підтвердив цю закономірність двічі: спочатку як приклад трагедії стратегічного виснаження у 1942 році, а згодом – як символ стійкості, економічного спротиву та соціальної консолідації у 2022 році.

Більше того, події на Харківщині демонструють необхідність для сучасних держав розглядати безпекову політику комплексно, інтегруючи військову стратегію, економічне планування, енергетичну безпеку та інформаційний захист. Лише за умови синергії цих компонентів можливо ефективно протидіяти гібридним загрозам і зберегти суверенітет у нових умовах багатовимірної війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Грицюк В.М. Харківська операція 1942 року: аналіз провалу та стратегічні наслідки. Київ: Інститут історії України НАНУ, 2012.
2. Харук А.І. Озброєння Червоної армії: 1939–1945. Львів: Астролябія, 2004.
3. Glantz D. Colossus Reborn: The Red Army at War, 1941–1943. University Press of Kansas, 2005.
4. Erickson J. The Road to Stalingrad: Stalin's War with Germany. London: Weidenfeld & Nicolson, 1983.
5. Гурківч О.І. Гібридна війна Росії проти України: економічні аспекти. Київ: Видавництво «Український вимір», 2022.
6. Резніченко І.О. Удари по критичній інфраструктурі як елемент гібридної війни. *Безпека і оборона*. 2023. № 4.
7. Stahel D. Operation Barbarossa and Germany's Defeat in the East. Cambridge: Cambridge University Press, 2009.
8. Центр досліджень визвольного руху. *Переосмислення радянських наступів 1942 року: аналітична довідка*. Львів: ЦДВР, 2022.
9. Марксолф Р. Stalin's Forgotten Fronts: The Soviet East European Campaigns. London: Routledge, 2013.
10. UCEU. Аналітичний звіт про гібридну війну Росії. Київ: Український центр економічного відновлення, 2023.
11. Інститут вивчення війни. Операції на Сході України: огляд та оцінка. Вашингтон, D.C., 2022.

REFERENCES

1. Hrytsiuk V.M. (2012) Kharkivska operatsiia 1942 roku: analiz provalu ta stratehichni naslidky. [The Kharkiv operation of 1942: analysis of failure and strategic consequences] Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NANU. [in Ukrainian].
2. Kharuk A.I. (2004) Ozbroyennia Chervonoï armii: 1939–1945. [Armament of the Red Army: 1939–1945] Lviv: Astrolabiia. [in Ukrainian].
3. Glantz D. (2005) Colossus Reborn: The Red Army at War, 1941–1943. University Press of Kansas.
4. Erickson J. (1983) The Road to Stalingrad: Stalin's War with Germany. London: Weidenfeld & Nicolson.
5. Gurkovich O.I. (2022) Hibridna viina Rosii proty Ukrainy: ekonomichni aspekty. [Hybrid war of Russia against Ukraine: economic aspects] Kyiv: Ukrainnyi vymir. [in Ukrainian].
6. Reznichenko I.O. (2023) Udry po krytychnii infrastrukturi yak element hibridnoi viiny. [Strikes on critical infrastructure as an element of hybrid war] Bezpeka i oborona, 4, 45–52. [in Ukrainian].
7. Stahel D. (2009) Operation Barbarossa and Germany's Defeat in the East. Cambridge: Cambridge University Press.
8. Tsentr doslidzhen vyzvolnoho rukhu (2022) Pereosmyslennia radianskykh nastupalnykh operatsii 1942 roku: analitychna dovidka. [Rethinking Soviet offensive operations of 1942: analytical report] Lviv: TsDVR. [in Ukrainian].
9. Marksof R. (2013) Stalin's Forgotten Fronts: The Soviet East European Campaigns. London: Routledge.
10. UCEU (2023) Analitychnyi zvit pro hibridnu viinu Rosii. [Analytical report on Russia's hybrid war] Kyiv: Ukrainnyi tsentr ekonomichnoho vidnovlennia. [in Ukrainian].
11. Instytut vyvchennia viiny (2022) Operatsii na Skhodi Ukrainy: ohliad ta otsinka. [Eastern Ukraine operations: overview and assessment] Washington, D.C.: Institute for the Study of War.